

УДК: 373.2

Кубанычбекова А., Жаңыбаева М., Жантаев А.

Кубанычбекова А. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Жаңыбаева М. – ф.и.к., доц.м.а., Ж. Баласагын атындагы КУУ

Жантаев А. – ф.и.д., профессор, С. Нааматов атындагы НМУ

МЕКТЕПТИН ЖАНА ҮЙ-БҮЛӨНҮН КОММУНИКАЦИЯСЫНЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ ТУУРАЛУУ ЭҢ ЖАҢЫ ИЗИЛДӨӨЛӨР

НОВЕЙШИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ ШКОЛЬНОГО И СЕМЕЙНОГО ОБЩЕНИЯ

THE LATEST RESEARCH ON THE CHARACTERISTICS OF SCHOOL AND FAMILY COMMUNICATION

Аннотация. Макалада мектептин жана үй-бүлөнүн коммуникациясынын өзгөчөлүктөрү тууралуу эң жаңы изилдөөлөргө сереп жасалат. Авторлор азыркы изилдөөлөрдө ата-энелердин жаңы типтери кандай мүнөздөлгөнүнө көңүл бурушат.

Аннотация. В статье рассмотрены новейшие исследования особенностей школьного и семейного общения. Авторы акцентируют внимание на том, как характеризуются новые типы родителей в современных исследованиях.

Abstract. The article reviews the latest research on the characteristics of school and family communication. The authors focus on how new types of parents are characterized in current research. **Түйүндүү сөздөр:** ата-эне, изилдөө, коммуникация, мектеп, өзгөчөлүк, үй-бүлө. **Ключевые слова:** родители, исследование, коммуникация, школа, особенность, семья. **Key words:** parents, research, communication, school, feature, family

Т. А. Мерцалова «Ата-энелердин башкарууга катышуусу... жана гана эмес» деген макаласында ата-энелердин билим берүүгө катышуусунун көптөгөн чет өлкөлүк жана ата мекендик моделдерин сунуштайт [1]. Социалдык-экономикалык мүнөздөмөлөрү ар кандай, билими жана маданий деңгээли ар кандай болгон үй-бүлөлөрдүн ата-энелери билим берүү уюму менен өз ара аракеттенүүнүн ар кандай түрлөрүн жактырышат: муну 2014-жылы Улуттук Изилдөө Университетинин Экономиканын Жогорку мектебинин Билим берүү институту жүргүзгөн жергиликтүү изилдөөлөр тастыктайт. Изилдөөлөр, мисалы, кирешеси жогору ата-энелер класстык иш-чараларды даярдоого, мектепти материалдык жактан камсыздоого жана анын ишинин сапатын баалоого катышууга көбүрөөк даяр экендигин көрсөттү. Материалдык кирешеси төмөн ата-энелер мектепти жасалгалоого, мектептин имараттарын жана короосун жабдууга жардам берүүгө даяр. Орточо кирешеси бар ата-энелер балдары үчүн кошумча иш-чараларды (клубдар, секциялар, студиялар) уюштурууга башкаларга караганда көбүрөөк даяр.

Ата мекендик мектептик билим берүү системасын кеңири масштабдуу изилдөө Россиянын билим берүү академиясынын Билим берүү социология институтунун кызматкерлери тарабынан В.С. Собкиндин жетекчилиги астында жүргүзүлгөн [2]. Социологиялык сурамжылоолордун жүрүшүндө алынган эмпирикалык материалдарды талдоо да ата-энелердин кызмат көрсөтүүнүн сапатына канааттануусуна демографиялык жана социалдык стратификациялык факторлордун таасирин ынандырарлык түрдө.

Мисалы, изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча, аз камсыз болгон ата-энелер мектептик билим берүү мекемеси тарабынан камсыз кылынган шарттардын бардык спектрин бир кыйла төмөн баалашат. Бул өзгөчө баланын тамактануу сапатына жана аны кармоонун

санитардык-гигиеналык шарттарына тиешелүү. В. С. Собкин тиешелүү тыянак чыгарат: адегенде аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн балдары ыңгайлуу шарттарда болушат, ал эми социалдык «тобокелдик топторунун» балдары (аз кирешелүү үй-бүлөлөр, толук эмес үй-бүлөлөр) тарбиялоонун жана билим берүүнүн анча ыңгайсыз шарттарында болушат [2].

Бул изилдөөдө ата-энелер менен мектептин ортосундагы байланыштын өзгөчөлүктөрү да изилденген. Мугалимдер менен ата-энелердин ортосундагы байланыш үч аспектинин призмасы аркылуу талданды: баарлашуунун интенсивдүүлүгү жана демилгеси, баарлашуунун мазмуну жана инсандар аралык байланыштарды түзүүдөгү кыйынчылыктар. Мугалимдер менен ата-энелердин ортосундагы байланыштын мүнөзүнө мугалимдердин тажрыйбасынын, билим деңгээлинин жана балдардын жаш курагынын таасири да талданды.

Окумуштуулар ата-эне менен мугалимдин баарлашуусу алардын баласына негизделгенин белгилешет. Ата-энелердин 1,6% гана балага тиешеси жок темаларды козгойт. Ал эми дээрлик ар бир үчүнчү мугалим (38,5%) ал үчүн топтун материалдык-техникалык жашоо шарттары, уюштуруу маселелери жана башкалар сыяктуу маанилүү темаларды талкуулоону зарыл деп эсептейт. Ата-энелерди биринчи кезекте баланын мектептеги жашоосунун социалдык аспектилери - анын жүрүм-туруму жана баарлашуу жөндөмдөрү кызыктырат, ал эми мугалимдерди анын ийгиликтери, мүнөзүнүн оң сапаттары, физикалык жана психикалык саламаттыгы, б.а. кенже мектеп жашындагы бала толук кызыктырат.

Педагогикалык билими бар мугалимдер баланын психикалык жана физикалык абалы, анын ийгилиги сыяктуу темаларга көбүрөөк көңүл бурушат. Ошентип, мугалим менен ата-эненин ортосундагы байланыштын мазмунун тандоодо мугалимдин билим түрү маанилүү болуп чыгат.

Мугалимдик тажрыйбанын да таасири бар. Мугалимдик карьерасын жакында эле баштаган мугалимдер ата-энелери менен баланын табитин жана жүрүм-турумун талкуулашат. Көпчүлүк тажрыйбалуу педагогдор ата-энелер менен баланын жетишкендиктерин талкуулоону артык көрүшөт.

Ошондой эле изилдөөнүн жүрүшүндө алынган маалыматтарды талдоо педагогдордун ата-энелер менен баарлашуусуна социалдык стратификациялык факторлор ачык таасир этээрин көрсөтүп турат. Ошентип, билим деңгээли жогору болгон ата-энелер мугалим менен баарлашууга көбүрөөк киришет, ал эми билим деңгээли төмөн ата-энелер өз ара аракеттенүүдө мугалимдин демилгесин көбүрөөк белгилешет. Ошондой эле билим деңгээли менен мугалимдер менен ата-энелердин ортосундагы социалдык-ролдук өз ара аракеттенүү практикасынын ортосундагы оң корреляция белгиленди. Ошентип, жогорку педагогикалык билими бар педагогдор ата-энелерди окуу процессине түздөн-түз үзүрлүү катышууга активдүүрөөк тартат.

Ата-энелер менен билим берүү уюмдарынын (негизинен мектептер менен) ортосундагы байланыштын өзгөчөлүктөрүнө таасир этүүчү социалдык стратификациялык факторлорду талдоо чет өлкөлүк изилдөөдө да чагылдырылган.

1994-жылы А. Хендерсон жана Н. Берла тарабынан жүргүзүлгөн изилдөө ата-энеси мектептеги жашоосуна аралашпаган окуучуларга караганда, ата-энеси мектепке активдүү катышкан окуучулардын жүрүм-туруму азыраак, окуудагы жетишкендиктери жакшыраак жана бүтүрүүдөгү жетишкендиктери жогору болорун көрсөттү [5].

1994-жылы N. Zill жана С. W. Nord тарабынан жасалган эмгек кызыктуу жыйынтыкка ээ болгон: мугалимдер ата-энелери мектепке активдүү катышкан окуучуларга көбүрөөк

көңүл бурушат жана аларга сезимталдык менен мамиле кылышат жана анын алгачкы этаптарында алар көйгөйлөрдү көбүрөөк аныкташат [12].

C. W. Nord, D. Brimhall жана J. West жылдар бою жүргүзгөн изилдөөлөр эгер атасы менен чогуу жашаган-жашабаганына карабастан, аталары да, апалары да мектепке тартылса, балдар мектепте жакшыраак окуй турганын көрсөттү [9].

Ата-энелердин балдарды окутууга катышуусунун оң натыйжалары В. Н. Жейнестин 2005- жана 2007-жылдардагы жана Е. В. Stewartтын 2008-жылдагы изилдөөлөрүндө эң чоң эффект көбүнчө баштапкы деңгээлде жетишилгенин тастыктаган [6; 7; 10].

Н. Э. Хилл менен Д. Ф. Тайсондун 2009-жылдагы талдоосу көрсөткөндөй, ата-энелердин балдарынын мектеп жашоосуна катышуусу үй тапшырмаларын аткарууга жардам бергенге караганда, орто класстын окуучуларынын окуу көрсөткүчтөрүнө көбүрөөк таасир этет [3].

Н. Хилл жана Л. Тейлор катышуу ата-энелерге мектептерди көзөмөлдөөгө, ошондой эле класстагы алгылыктуу жүрүм-турумду илгерилетүү үчүн мугалимдер менен координациялоого жана баласынын программа менен күрөшүп жаткандыгына кепилдик берүүгө мүмкүндүк берет деп ырасташат [4].

Мектеп менен ата-эненин ортосундагы позитивдүү өз ара аракеттенүү дагы бир жакшы натыйжа берет: М. Цчаннен-Моран жана А. В. Хой, алар алган маалыматтарга таянып, ата-энелердин билим берүү процессине катышуусу мугалимдердин өзүнө, алардын өзүн-өзү сезүүсүнө жана жумуштан канааттануу алуусуна оң таасирин тийгизет деп ырасташат [11].

Америкада билим берүү уюмдары менен үй-бүлөлөрдүн өз ара аракеттенүү практикасын кеңири масштабдуу изилдөөлөр, негизинен, Улуттук Үй чарбаларынын Билими Сурамжылоосунун (ҮБС) жетекчилиги астында жүргүзүлөт.

Бул тема боюнча эң акыркы маалыматтардын айрымдары А. Ноэль, П. Старк, Дж. Редфорд жана А. Цукербергдин «Ата-эне менен үй-бүлөнүн билим берүүгө катышуусу, Улуттук Үй чарба билиминен алынган эмгектеринде берилген. Surveys Program of 2012" [8].

Ошентип, ата-энелер балдары башталгыч класста же бала бакчада окуп жүргөндө мектептик чогулуштарга, иш-чараларга көбүрөөк катышып, мектептеги коомдук уюмдардын (комитеттердин, кеңештердин ж.б.) ишине активдүү катыша тургандыгы изилдөө далилдеди. Бала чоңоюп, орто мектептен жогорку мектепке өткөн сайын бул активдүүлүк төмөндөйт.

Авторлор ата-энелердин мектеп турмушуна катышуусуна социалдык стратификациялык факторлордун таасирин да аныкташат. Ошентип, африкалык-америкалык жана испаниялык студенттердин ата-энелери ак студенттердин ата-энелерине караганда жалпы чогулуштарга жана мектеп иш-чараларына катышып, жеке убактысын мектеп менен өз ара аракеттенүүгө азыраак өткөрүшөт.

Билими жогору болгон ата-энелер мектепти башкарууга көбүрөөк катышышат. Кирешелери жакырчылыктын деңгээлинен жогору болгон окуучулардын ата-энелери жакырчылыктын чегинде же андан төмөн жашаган балдардын ата-энелерине караганда мектептеги иш-чараларга көбүрөөк катышышат. Үйдө англис тилин билбеген ата-энелер (бала кезинде англис тилин үйрөнбөгөн жана учурда үйдө англис тилинен башка тилде сүйлөшкөн ата-энелер) башка ата-энелерге караганда мектептеги иш-чараларга азыраак катышышат. Социологдор мындай тыянакка масштабдуу сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча келишкен.

Ошентип, ченемдик-укуктук, аналитикалык, публицистикалык жана статистикалык адабияттарды талдоо азыркы учурда биринчи кезекте коомдук информациялык структураны түзүү аркылуу ата-энелик коомчулук менен өз ара аракеттенүүгө басым жасалып жатат деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет. Бул мекемелерди (мамлекеттик жана мамлекеттик башкаруу органдары), ошондой эле үй-бүлөлөр менен аралыктан байланышуу мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрөт. Бирок, ата-энелер менен мектеп ортосундагы байланыш жаатындагы чет элдик изилдөөлөрдүн анализи көрсөткөндөй, ар бир үй-бүлөгө жекече мамиле кылуу жана ата-эненин билим берүү уюму менен өз ара аракеттенүүгө “бетме-бет” катышуусу кыйла натыйжалуу болот.

Адабияттар:

1. Мерцалова Т.А. Информационная открытость образования: три стороны двустороннего процесса//Народное образование. 2015. №1. С. 90-99.
2. Собкин В.С., Скобельцина К.Н., Иванова А.И., Верясова Е.С. Социология дошкольного детства. Труды по социологии образования. Т.17. Выпуск 29. – М.: Институт социологии образования РАО, 2013. – 167 с.
3. Hill, N. E. & Tyson, D. F. (2009). Parental involvement in middle school: a meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 49(3), 740-763.
4. Hill, N., and Taylor, L. (2004). Parental school involvement and children's academic achievement: Pragmatics and issues. *Current Directions in Psychological Science*, 13(4) 161-164.
5. Henderson, A. T. and Berla, N. (1994). A new generation of evidence: The family is critical to student achievement. Washington, DC: National Committee for Citizens in Education.
6. Jeynes , W. H. (2005).A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*. 40(3), 237-269.
7. Jeynes , W. H. (2007). The relationship between parental involvement and urban secondary school student academic achievement: A meta-analysis. *Urban Education*,42(1),82-110.
8. Noel, A., Stark, P., Redford, J., & Zukerberg, A. (2013). *Parent and family involvement in education, from the National Household Educations Surveys Program of 2012* (NCES 2013-028), Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. Table 2. [Электронный ресурс]. URL: <http://nces.ed.gov/pubs2013/2013028.pdf>.
9. Nord, C. W., Brimhall, D., and West, J. (1998). *Fathers' involvement in their children's schools*.U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. [Электронный ресурс]. URL: <http://nces.ed.gov/pubs98/fathers/> (дата обращения 31.10.2017).
10. Stewart, E. B. (2008). School structural characteristics, student effort, peer associations, and parental involvement: The influence of school- and individual-level factors on academic achievement. *Education and Urban Society*,40(2), 179-204.
11. Tschannen-Moran, M. and Hoy, A. W. (2007). The differential antecedents of self-efficacy beliefs of novice and experienced teachers. *Teaching and Teacher Education*, 23(6), 944-956 (дата обращения 31.10.2017).
12. Zill, N., and Nord, C. W. (1994). *Running in place: How American families are faring in a changing economy and individualistic society*. Washington, DC: Child Trends.